

Маријана
ЈОВЕЛИЋ
историчар
Војни музеј Београд

УДК: 355.66(497.11)"18"
069.51:355.66(497.11)"18"

Прилог проучавању аше, дела јахаће опреме из 19. века (из збирке Војног музеја)

Апстракт: У овој радајесћеизноше епрећосћавкедајесрјски кнез Милан Обреновић, пућем одређених поћеза у вези са униформиса ем и сћецифичношћу оћреме официрској кора, имао намеру да сћекне наклоност срјске војске. равила су се по свој ћрилицу, заодилазила ућолико пре шћо званични прећиси ашу прећозицијски шћачно оћисују шћек сћиројенијем ћарнизонић воинсћива из 1861. ћодине. роучава е истћоријатћа Гарде у Србиј, доноси нам занимљиве моћћностћи саћледава а овој прећлема. До 1832. ћодине није поћстојао поседан прећис о војној служди који ди уредио односе мећу војницима у касарни нићи ћравилник који ди дефинисао однос измећу војника и официра. Следсћвено поме, прећћосћављамо да нису оздильније дефинисани одећа и оћрема војника и официра.

Кључне речи: *Уша, јахаћи прећдор, одсћућа а, сћиројеније, седло*

Аша¹ је парадни покривач за седло, чија појава датира још из 4. века.² У збирци јахаће опреме Војног музеја, поред једног седла са раскошно орнаментисаном ашом, набављеног из Херцеговине, налазе се и две значајне аше из времена кнеза и краља Милана Обреновића. Овај парадни покривач за седло, поседовао је типичан заодљени облик уланске аше који је у српској војсци прописан још 1841. године *сћиројенијем ћарнизонић воинсћива*. Ипак, по неким елементима она је битно одступала од прописа. Референтно тело којим се ова појава можда може оправдати налазимо у једној атипичној аши кнеза Михаила Обреновића која се чува у депоу Војног музеја, логички сједињена са кубурлуцима као саставним делом седла. Ова аша је разнобојна и чини је типично оријентални зелени и црвени колорит. Војни музеј, као што је речено, поседује једно седло са ашом на којој су приказани стилизовани елементи биљног и зооморфног порекла, а која је рађена у техници златовеза. Реч је седлу оријенталног порекла под инв. бр. 39/140-1. Аша је вероватно припадала домаћем бегу-феудалцу из 19. века, а израђена је према узорима и укусима који су доминирали током владавине Османских Турака.³

О очувању реликата оријенталних утицаја у 19. веку речито говори аша кнеза Милоја Теодоровића која се чува у сталној поставци Војног музеја. Њу је поменути кнез добио на поклон од султана Махмуда II 1815. године. Израђена је од црвене чоје,

¹ Други термини за исти појам су хаша, абаја, абајлија, абаја.

² Десанка Николић, „О збирци јахаће коњске опреме”, *Весник Војног музеја*, бр.1, Београд, 1954, 94.

³ Исто, 96.

има сребрне ресе и златовез са мотивима вртова.⁴ Могуће је да је и кнез Михаило Обреновић раније поменути ашу добио на поклон од високих турских званичника, мада о томе музејска документација то не помиње. Познато је да је кнез Михаило био у Цариграду 1867. године. Султан га је том приликом одликовао највишим орденом ("Османијом"), а на дан одласка из престонице дао му је ферман о уступању тврђава Србији. Била је то друга посета кнеза Михаила Цариграду (1840. и 1867).⁵ У унутрашњој политици кнез Михаило је настојао да суспендује тзв. Турски устав, што је *de facto* и учинио, иако је он формално важио *status quo*, па законе кнеза Михаила Обреновића популарно називамо *некодификованим преображенским уставом*.⁶ На основу ових елемената можемо претпоставити да је стање одређене недефинисаности и одступања од правила владало у одевању и опреми српске војске 19. века. Напоменимо само гардисте друге владе кнеза Милоша Обреновића који су од јахаће опреме носили руско седло са ашом и џамаданом.⁷ У то време је парадни покривач за коња био четвртастог облика, заобљен на крајевима као и 1841. године, са танком испуском у боји рода и струке свуда унаоколо. Поред испуске, према унутрашњости се протезао широки порт исте боје, као и једна испуска. За више официре, преко порта је био прописан златни или сребрни ширит, у зависности од боје прибора. У углу се налазио кнежев монограм са круном.⁸ Ипак, упадљива су одступања од *стиројенија њарнизони војинсџива* из 1861. године, а о чему речито сведочи фотографија артиљеријског капетана у парадној униформи са ешарпом и ледунгом из 1865. године. (власништво Архива САНУ).⁹ Кнежев монограм извезен је златном нити, а порт је боје рода оружја и непокривен је ширитом. Слична је ситуација са ашом која се разматра у нашем раду. Заведена је под инв. бр. 7418 и наводно је припадала кнезу Милану Обреновићу. Израђена је од тамноплаве чоје, а оивичена је широким портом и танком испуском црвене боје. Светла или издледела боја порта отвара питање рода или струке којој је аша припадала.¹⁰

Одступања су била могућа, јер је већ *каз* из 1882. године донео јахаћи и коњски прибор који је, између осталог, чинила аша од угаситоплаве чоје оперважена испуском код нижих официра, а код виших још и портом од 3 цм у боји крагне на мундиру. Код генерала уместо порта уочавамо златни ширит. Код њих је краљев монограм био везен златом, а код осталих официра од метала у боји мундирске дугмади. Чак су и војници коњице имали загаситоплаву ашу са испуском и монограмом од црвене боје.¹¹ Кнез Милош је још 1835. године, када је путовао султану у Цариград да би се

⁴ Љубица Здравковић, Бранислав Цветковић, „Кнез Милоје Теодоровић и његова заоставштина”, *Корени II*, Јагодина, 2004, 128-29.

⁵ Радош Љушић, *Историја српске државности*, књ. 2, Нови Сад, 2001, 136.

⁶ Радош Љушић, *н. г.*, стр. 138.

⁷ Група аутора, *Службено огло у Србији у 19. и 20. веку*, Београд, 2001, 72.

⁸ Исто, 77.

⁹ Исто, 77.

¹⁰ Исто, 335.

¹¹ Исто, 89.

захвалио на додељеним знацима кнежевског достојанства, опремио вод коњаника „козака“ који су представљали његови пратњу и извештајан вид телесне страже. Са великом пажњом је надзирао прављење одела за њих, желевши да остави утисак на султана.¹² Занимљив је приказ „козака“ кнеза Милоша из 1835. године на акварелу проф. Павла Васића (власништво породице Васић).¹³ Поменути „козак“ на акварелу приказан је на коњу са ашом без кнежевог монограма. Ово упућује на претпоставку да је кнез Милош можда имао намеру да се што више приближи својој телесној гарди, без великог потенцирања ко је уистину *primus inter pares*. Још неке чињенице дају простор размишљањима да је могло бити одређених одступања од правила. Наиме, у Српским новинама од 29. новембра 1841. године, члан 18 овог прописа предвиђа спрему коју држава даје војнику. Ипак, не видимо детаљан опис сваке појединачне ствари. Предмети се само грубо набрајају, а међу њима аша.¹⁴ Познато је да је период владавине кнеза Милана Обреновића краси један особен, реалистичан поглед на војно одевање.

Романтичарско надањивање униформом у доба кнеза Михаила Обреновића ишчилело је под ударом нових околности. Појава бездимног барута истиснула је блештаву колористичку снагу мундира, уступивши место неупадљивим дојама и практичнијим решењима.¹⁵ Тиме је Србија ишла у корак са европским узорима. Наиме, у другој фази француско-пруског рата појавила се тенденција упрошћавања спољњег изгледа француске војске.¹⁶ Стајаћа војска је била униформисана стриктно према европским узорима. У народној војсци су постојали трагови евоцирања и неговања народне прошлости и романтичарских идеја. Од 1864. године према *ройису за одело и спрему народне војске*, њено одело је добило изразитији карактер униформе. Премда је и даље је наликовало народној ношњи, али је имало војнички крој који се базирао на хусарским обрасцима.¹⁷ Наиме, тек од 1870. године прописи постају ригиднији у погледу ношења војног одела од стране народне војске. То у пракси није поштовано у мери која је била неопходна. О томе исцрпно говори занимљива преписка која се водила у периоду 1876-78. године између Министарства унутрашњих дела Србије и средњих и окружних власти. Реч је о једном народном војнику кога је средњи писар затекао у сеоској кафани. Овај је од војне спреме имао само чакшире и доколенице. Војник осуђен на новчану казну жалио се министру који је констатовао да је казна неумесна и предложио начелнику округа да је анулира. По његовим речима, читав спор није био у надлежности грађанских, него војних власти. Овај спор је од необичног значаја, јер даје слику о одређеним недоследностима у примени униформе код народних војника који нису били навикнути на стеге и

¹² Душан Бабац, Чедомир Васић, *Гарда у Србији 1829-1945*, Београд, 2009, 17.

¹³ Душан Бабац, Чедомир Васић, *н. д.*, 16.

¹⁴ Павле Васић, „Прилог проучавању униформе српске војске у 19. веку (1826-1858)“, *Вестник Војног музеја*, бр.4, Београд, 1957, 234.

¹⁵ Павле Васић, *ниформе српске војске 1808-1918*, Београд, 1980, 52.

¹⁶ Исто, 52.

¹⁷ Група аутора, *Службено одело у Србији у 19. и 20. веку*, Београд, 2001, 78.

ограничавања.¹⁸ Дакле можемо претпоставити да су власти настојале да задрже и одрже благодатност највећег дела војника.

Уочи рата 1876. године, донето је неколико прописа који су увели промене у униформи. Према једном од њих, који се првенствено односио на изглед шајкашке капе и њених ознака, за коњичке официре није предвиђено ношење ледунги и аше, док је парадно одело остајало у касарнама.¹⁹ Ово се не може објаснити само намером да се укине спољњи сјај несаобразан надлазећој ратној ситуацији у којој ће ступити на снагу најмодерније наоружање тог времена. Кнежеви ађутанти су, наиме, носили еполетушке са иницијалима владара извезеним у сребру или злату. Дакле, сјајне декорације су ипак у неким случајевима задржане. Да је могло бити речи о евентуалној намери власти да придобије народ и војску, највише говори кнежево решење од 31. 12. 1870. године (Е. Но. 4944) којим се допуштало да батаљонски командири народне војске носе парадне капе као нижи официри стајаће војске. Ово решење је допуњено и допуштало је четним, ескадронским и батеријским командирима народне војске да носе парадне капе као и батаљонски командири, а на сабљама темњаке и кајасе као и официри сталне војске. Старешине народне војске, закључно са четовођом, могли су о свом трошку да праве шињеле као и нижи официри стајаће војске.²⁰ Према Пропису за одело војске из 1870. године, помиње се тзв. енглеско седло које је припало официрима. Пропис каже да се испод енглеског седла налазила плава ашица правоугаоног облика на чијим је крајевима био извезен краљев монограм. Дакле, не наглашава се разлика у изгледу аше за ниже и више официре. Можда је намера владара била да ододрвољи цео официрски кор уклањањем спољњих атрибута хијерархијског положаја и ранга официра.²¹ О различитостима и неправилностима које се јављају у оделу 80-тих година 19. века, сведочи и туника М.1882 из збирке Војног музеја која је очито припадала официру пешадије. Међутим, евидентно је да за њу приликом израде уопште нису били предвиђени погончићи намењени фиксирању еполета које су означавале официрски чин. Исти је случај и са шињелом генерала Ђуре Хорватовића који, додуше, има ознаку највишег чина на крагни. Још један предмет је од круцијалног значаја за униформу српске војске из периода Кнежевине. Реч је о шлему пруског типа (тзв. пиклахауде М.1847 из збирке Војног музеја) који не поседује типичан, карактеристичан, двочлани пламени шиљак. Блауза генерала из 1882. године, која је такође припадала Ђури Хорватовићу, необичајена је и у свим принципима не прати мундир установљен поседним Указом из поменуте године.

Могуће је да је нетипична аша, о којој је реч у овом прилогу, предствала само неку врсту увертире у низ одступања на српској одевној сцени 80-тих година XIX века. Такође је могуће да је књаз и потоњи краљ Милан Обреновић можда желео да неким

¹⁸ Десанка Николић, „Како се облачила народна војска у Србији у 19. веку”, *Весник Војног музеја*, бр.17, Београд, 1971, 169.

¹⁹ Павле Васић, *униформе српске војске 1808-1918*, Београд, 1980, 57.

²⁰ Исто, 56.

²¹ Павле Васић, „Униформа српске војске за владавине Обреновића 1858-1882”, *Весник Војног музеја*, бр. 5/1, Београд, 1958, 134-135.

одевним елементима придобије наклоност официрског кора тако што ће у опреми и јахаћем прибору увести извесне сличности са коњским прибором намењеним самом владару. Реч је о златом везеном монограму на ашама виших и нижих официра. То не би требало да чуди, будући да је 1886. године једним Прописом о одевању, лишио официрски кор превеликог спољашњег сјаја и раскошности униформе, не би ли га симболички казнио због испољавања вишка неоправданог самопоуздања током злосрећног српско-дугарског рата.²² Став благонаклоности према официрском кору који је могао условити и одређен степен присутности типично владарских војних инсигнија у њиховој униформи унеколико је оправдан јер се, после стицања независности Србија окренула од Русије и борила за наклоност Аустро-Угарске.

Склапањем Конвенције 1881. године дефинисани су односи двеју држава и засигурно је кнезу Милану све дотле била потребна јака и стабилна официрска потпора. Он је ту подршку могао придобити и посредним начинима који се односе на војно одело и опрему. Ово не би био усамљени пример у историји одевања, будући да је краљ Александар Обреновић посебним Указом из 1900. године увео раскошне и сјајне униформе не би ли придобио симпатије официрског кора.

О постојању недоследности, када је реч о парадном покривалу за седло, говори акварел проф. Павла Васића који представља нижег официра Коњичке гарде из 1904. године. Акварел открива постојање златног порта на рудним деловима аше²³ и везени иницијал самог владара. Ове карактеристике нису типичне за нижег гардијског официра. Упада у очи и цртеж делова српских униформи уведених прописом из 1900. године. На необично леп и тачан начин, Службени Војни Лист (власништво Архива Србије) приказује, поред униформи, и делове војног одела, војне ознаке, оружје и опрему. Интересантно је да овај значајан и садржајем богат цртеж не поседује лик аше која се носила као део јахаће опреме тога доба.²⁴

Специфичност у опремању коњаника ашом запажа се и на фотографијама из потоњег времена. Вредне и драгоцене збирке, попут колекције Милоша Јуришића, дају лепе фотографије од којих једна изражава нарочиту особеност. Реч је о фотографији гардисте на коњу која датира отприлике из 1930. године. Наиме, гардиста на фотографији, иако ниског ранга, поседује ашу са златним портом и златом извезеним иницијалима актуелног владара.²⁵ Такође, драгоцен је акварел Жоржа Скота из 1929. године који припада Фонду краљевског двора. На њему је приказан редов коњичке артиљерије у свакодневној униформи из 1924. године.²⁶ Аша је мрке боје.

То је било у складу са *редбом о одећи Краљеве гарде*. Ову Уредбу је карактерисала промена спољашњег изгледа гарде. Дотадашња свечана пешадијска светлосива „душанка” са црним гајганима замењена је тамноплавом блузом (тзв „миланком”) која је по кроју била слична коњичкој из 1882. године. Са

²² Исто, стр. 92.

²³ Душан Баџац, Чедомир Васић, *Гарда у Србији 1829-1945*, Београд, 2009, 137.

²⁴ Душан Баџац, Чедомир Васић, *н. д.*, 134.

²⁵ Исто, 188.

²⁶ Исто, 159

пешадијског калпака из 1901. године скинути су украси, кеса, гајтани и перјаница, тако да је по форми постао сличан конусној капи из 1896. године. Артиљерија, као нови род у оквиру гарде, добила је сасвим нову, мрку боју. Ова Уредба је регулисала тзв. свакидашњу униформу за пешадију, коњицу и артиљерију. Војно одело је било сивозелене боје, а блуза опточена сивозеленим гајтанима.²⁷ Ове промене у одевању нису необичност, будући да је постојала напетост између Италије и Краљевине СХС, коју у септембру 1923. године заштрава тзв. *ријечко њишиа* е. Краљевина СХС нашла се у мучној ситуацији приликом одбране своје независности.²⁸ Сасвим је могуће да је обраћањем пажње на одело истакнут значај оружаних снага у евентуалним ратним окршајима.

Интересантан је и портрет краља Александра Карађорђевића у униформи коњичког гардијског пуковника на коњу. Израдио га је Жорж Скот (1837-1943). Занимљиво је да је овај портрет био изложен у спаваћој соби краља на Двору на Дедињу док је исти такав већег формата био у ложи Њ. В. у Гардијском дому (Фонд Краљевског двора).²⁹ На поменутом портрету краљ Александар Карађорђевић је приказан у гардијској коњичкој блузи (тзв. „душанки“) са карактеристичним хоризонтално постављеним украсима од гајтана. Блуза је тамноплаве боје, иако је коњичка блуза гардијског официра од времена појављивања традиционално тамнозелене боје. Аша на којој седи такође је тамноплаве боје. Портрет је необично важан зато што се изглед везује за политички веома турбулентну 1924. годину. Такође, познато је да је плава боја још од кнеза Александра Карађорђевића и друге владе уставобранитеља важила за „народну фарбу“. Можда је ово одступање од правила била намерна интенција власти како би се приближила војсци и народу путем униформе и опреме, што није усамљени случај у историји унформисања. Поменимо и немирну 1929. годину. На унутрашњем политичком плану она је значила успостављање краљевог режима. Гардијска војска, на чијем челу је био командант Петар Живковић, могла је послужити као инструмент у краљевим рукама, па је стога краљ обраћао пажњу на њено одело и опрему. Тако видимо обичног гардисту са ашом која је имала златни уместо чојаног порта на рубовима. О томе сведочи акварел Жоржа Скота из 1929. године (Фонд Краљевског Двора).³⁰

Не треба заоравити да је шароликост у одевању пре оснивања Официрске задруге била последица чињенице да су испоручиоци официрске опреме били неревносни у поштовању војних правила, па су сечесто понашали у складу са различитим укусима својих наручилаца. Уврежио се обичај да нижи официри немају сиве поставе, како је то правило налагало, него црвене по угледу на високе официре.³¹

²⁷ Исто, 159-160.

²⁸ М. Бјелајац, *Војска Краљевине Срба, Црвана и Словенаца/Југославије 1922-1935*, Београд, 1994, 60.

²⁹ Душан Бабац, Чедомир Васић, *Гарда у Србији 1829-1945*, Београд, 2009, 146.

³⁰ Исто, 153.

³¹ Милић Милићевић, „Официрска задруга Краљевине Србије“, *Војноисторијски гласник*, 1-2, Београд, 2003, 107.

Треба увек имати на уму чињеницу да је разноликост форми одела могла бити и последица разноврсних видова производње војне униформе у Србији. У том смислу пресудна је била 1845. година. До тада су важила уврежена мерила униформисања, а служба опскрбљивања војним оделом и опремом обављала се преко уског круга људи. У изради војног одела тада на цени су били тзв. војни мајстори који су своју делатност обављали у склопу служења војног рока.

Од 1845. године у Србији се стварао слој посредника (тзв. Лифераната), али и домаћих трговаца и занатлија који су се богатали захваљујући војним набавкама које су индуковале веће размахе у занатској производњи, али и рађање домаће индустрије која ће од 70-их година 19. века показати завидне резултате.³²

Извори и литература

- Картотека и инвентарне књиге Војног музеја
- Бјелајац Миле, *Војска Краљевине Срба Хрватиа и Словенаца/Јујославије 1922-1935*, Београд, 1994.
- Група аутора, *Служдено одело у Србији у 19. и 20. веку*, Београд, 2001.
- Бабац Душан, Васић Чедомир, *Гарда у Србији 1829-1945*, Београд, 2009.
- Васић Павле, *ниформе српске војске 1808-1918*, Београд, 1980.
- Васић Павле, „Прилог проучавању униформе српске војске у 19. веку (1826-1858)”, *Весник Војног музеја*, бр. 4, Београд, 1957.
- Васић Павле, „Униформа српске војске за владавине Обреновића 1858-1882”, *Весник Војног музеја*, бр. 5/1, Београд, 1958.
- Здравковић Љубица, Цветковић Бранислав, „Кнез Милоје Теодоровић и његова заоставштина”, *Корени*, II, Јагодина, 2004.
- Николић Десанка, „Архивска грађа и производња војне униформе у Србији средином 19. века”, *Весник Војног музеја*, бр.19-20, Београд, 1974.
- Љушић Радош, *Историја српске државности*, књ. 2, Нови Сад, 2001.
- Милићевић Милић, „Официрска Задруга Краљевине Србије”, *Војноисторијски Гласник*, 1-2, Београд, 2003.
- Николић Десанка, „О збирци јахаће коњске опреме”, *Весник Војног музеја*, бр.1, Београд, 1954.
- Николић Десанка, „Како се облачила народна војска у Србији у 19. веку”, *Весник Војног музеја*, бр.17, Београд, 1971.
- Ратковић-Костић Славица, *Ввројезација српске војске 1878-1903*, Београд, 2007.

³² Десанка Николић, „Архивска грађа и производња војне униформе у Србији средином 19. века”, *Весник Војног музеја*, бр.19-20, Београд, 1974, 71-72.

Contribution to the studying of the asha, riding part of the horse equipment in 19th century, from the collection of the Military museum

It is well known that the period of prince Milan Obrenovic's rule was characterized by a distinctive, realistic view on the military garment. Romantic inspiration with the uniform during the rule of the prince Mihailo Obrenovic, disappeared under the impact of new circumstances. The appearance of the smokeless gunpowder expelled the colorist strength of the tunic, giving the way to unobtrusive colors and practical solutions. Thus, Serbia pursued the European models. Asha is the parade cover for the saddle whose appearance dated from the 4th century. In the collection of the riding equipment of the military museum, besides the saddle with the lavishly ornamented asha, obtained from Herzegovina, there are two important ashas from the period of prince and king Milan Obrenovic. This parade cover for the saddle possessed the typical well-rounded form of the cavalrymen's asha, that was prescribed in the Serbian army in 1841. Nevertheless, in some elements it significantly deviated from the regulations. That type of asha (parade cover for the saddle), will keep its existence up to 1941, with modifications. It seems that the mentioned asha was created with regard to the frame of the mind of the ruler towards the officers, which is not a rare case in the history of the military dress. In order to achieve the favor of the officers in difficult political moments, the prince, later king Milan Obrenovic, seemed to call out the changes in the uniform before 1882, when it is surely known that the intervening in uniform had the intention to punish arrogant officers who were defeated in the Serbian-Bulgarian war waged from 1885 to 1886. This psychological moment is not unknown in the history of the military garment, because the special order of King Aleksandar Obrenovic in 1900 introduced the bright and shiny uniforms in order to gain sympathy of the officers.

Marijana JOVELIC

Complément à l'étude du carapaçon, partie de l'équipement équestre du xixème siècle, du recueil du Musée militaire

Il est connu que la période de règne du prince Milan Obrenovic fut caractérisée par un regard réaliste, spécifique, sur la tenue militaire. L'inspiration romantique par l'uniforme à l'époque du prince Mihailo Obrenovic disparut sous l'effet des nouvelles circonstances. L'apparition de la nouvelle poudre à canon sans fumée supplanta la force colorée de la tunique, cédant place aux couleurs banales et aux solutions pratiques. Ainsi, la Serbie suivit les modèles européens. Le carapaçon est un tapis de selle de parade, dont l'apparition date du IVème siècle. Dans le recueil de l'équipement de cavalerie du Musée militaire, à côté d'une selle avec un carapaçon somptueusement ornementé, acquis d'Herzégovine, se trouvent également deux carapaçons remarquables de l'époque du prince et roi Milan Obrenovic. Ce tapis de selle de parade posséda une forme arrondie typique du carapaçon de l'uhlan, qui fut prescrit dans l'armée serbe en 1841, par l'Ordre de l'armée du garnison. Un tel type de carapaçon, c'est-à-dire de tapis de selle de parade, se maintiendra en usage, avec des modifications, jusqu'en 1941. Néanmoins, par certains éléments, il dérogea fondamentalement de la réglementation. Il semblerait qu'il existait une possibilité que l'apparence du carapaçon fut créée selon l'humeur du souverain envers les officiers, ce qui n'est pas un cas rare dans l'histoire de la tenue militaire. Afin de recevoir l'inclination des officiers lors des moments politiques difficiles, le prince et roi ultérieur Milan Obrenovic provoquait, semble-t-il, des changements dans la tenue militaire même avant l'année 1886, lorsqu'on sait avec certitude que, par son intervention pour l'uniforme, il souhaitait punir les officiers depuis toujours trop complaisants, qui subirent une défaite durant la guerre 1885-1886. Ce moment psychologique ne fut pas étranger à l'histoire de l'habillement, puisque le roi Alexandre Obrenovic, en 1900, par un Décret particulier, introduisit des uniformes brillantes et étincelantes, afin de rendre la bonne humeur au corps officier.

Marijana JOVELIC

*Аша официра
из времна Кнеза Милана Обреновића*